

THE WORD OF THE TEACHER-A SOURCE OF KNOWLEDGE IN TEACHING AND STRENGTHENING THE INTERACTIVE COMPONENT

Irena Kitanova

Faculty of Educational Science, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia
irena.kitanova@ugd.edu.mk

Abstract: Awareness of the external world is considered as the most important source of knowledge since the time of Francis Bacon and John A. Comenius. Due to the specificity of the teaching process and the characteristic of the student's psychophysical development, other sources of knowledge began to appear.

First of all, the living word of the teacher, the experience of the student, the text used by both the teacher and the student, as well as the indirect monitoring that is made possible today through a wide range of teaching aids and aids. Such a range directly or indirectly forces the use of technology in teaching, which consciously or unconsciously suppresses the live speech of the teacher and thereby reduces the process of interaction and communication.

A large number of current research deals with this type of problem which is slowly but surely imposing itself in our society and for which it would be good to have at least a certain idea of where we are and where we should move in the future, and most importantly of all-how.

Keywords: word, communication, interaction, source of knowledge, teaching process.

ЖИВИОТ ЗБОР НА НАСТАВНИКОТ-ИЗВОР НА ЗНАЕЊЕ ВО НАСТАВАТА И ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ИНТЕРАКЦИСКАТА КОМПОНЕНТА

Ирена Китанова

Факултет за образовни науки, Универзитет Гоце Делчев, Штип, Северна Македонија
irena.kitanova@ugd.edu.mk

Апстракт: Осознавањето на надворешниот свет се смета како најважен извор на знаење уште од времето на Францис Бекон и Јан А Коменски. Поради специфичноста на наставниот процес и карактеристиката на психофизичкиот развој на ученикот, започнале да се појавуваат и други извори на знаење.

Пред се, живиот збор на наставникот, искуството на ученикот, текстот кој го користат и наставникот и ученикот како и посредното следење кое денес е овозможено преку голема палета на наставни средства и помагала. Ваквата палета директно или индиректно во голема мера ја форсира употребата на технологија во наставата која свесно или несвесно го потиснува живиот збор на наставникот а со тоа и го намалува процесот на интеракција и комуникација.

Голям број на актуелни истражувања се занимаваат со ваквиот тип на проблем кој полека но сигурно се наметнува и во нашето општество и за што би било добро да се има барем одредена претстава до каде сме ние и каде треба да се движиме во иднина, а најбитно од се-како.

Клучни зборови: збор, комуникација, интеракција, извор на знаење, наставен процес.

1. ВОВЕД

Историски гледано, како најстар извор на знаење во наставата е живиот збор на наставникот. Со појавата на машината за пишување се појавува и пишаниот текст како извор на знаење, во делот на сензуалистичкото гледиште, основата на дидактиката е втемелена во непосредното и посредното набљудување. Искуството на ученикот доаѓа во прв план во низата на извори на знаење врз која се темелат голем број на различни правци и реформи во педагогијата во почетокот на 19 век.

Сето ова е потребно да се земе со резерва бидејќи во периодот кога доминира живиот збор на наставникот, делумно во процесот на образование посредно и непосредно се набљудува. Всушност во хелинистичкиот свет текстовите се комбинираат со илустрации. Периодот на ренесансата исто така не се темели само на живиот збор на наставникот, туку своето знење го градат врз основа на директното проучување на природата. Токму ваквиот интерес за непосредното проучување на реалноста, ќе игра суштинска улога во трасирање на европската и светската култура. Имено, се до денес живиот збор на наставникот ќе биде злоупотребуван, а учениците своите знења ќе ги стекнуваат од изворите во секојдневниот живот без помош од наставникот.

Дилемата за живиот збор на наставникот и сетилното искуство на ученикот директно се наметнуваат во образовниот процес. Во средниот век живиот збор во процесот настава, доминирал, па следствено реакциите на критичарите на таквата школа ќе се водат од истакнување на важноста за употреба на други извори на знаења. Таквиот тип на критичари заборавиле дека е потребно фигуративно кажано, само да ја исфрлат гадната вода, а не и садот во кој стоела....(детето/ученикот)

Во денешно време се случува нешто сосема поинакво. Иако теоретски се зазема став дека треба да се применуваат сите извори на знаење со нивна адекватна примена, следбениците на современата образовна технологија, повторно креираат погрешни дилеми. Имено, наставната пракса се оценува како модерна, само во случај кога е ослободена од вербалните извори на знаење и збогатена од најновите технолошки достигнувања.

Живиот збор на наставникот а ргогi, се трга на страна како изговор за ширење на формализам, вербализам, догматизам, а во одредени ситуации и манипулација на ученикот. Во меѓувреме секојдневно со години се пласираат информации како доколку не се опремаат сите училишта со ЦД плеери, ЛЦД простории, компјутери, смарт табли и сл. се задлабочуваме во образовна катастрофа! Донекаде Да, навистина е потребно да се следат современите технолошки иновации како и тоа дека новите генерации треба да се оспособат за т.н компјутерска писменост, но не треба да се заборава фактот дека воспитната комуникација, а со тоа и комуникацијата во наставата кои се темелат на говорот. Говорот не го пренесува само знаењето, туку и одредени ставови, уверувања, начин на размислување и др.

2. ЖИВИОТ ЗБОР НА НАСТАВНИКОТ КАКО ИЗВОР НА ЗНАЕЊЕ ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА

Во училиштето, но и надвор од него, една личност голем број од своето знаење го темели на говорната комуникација. Тежок би бил процесот на пренесување на знаење и искуство на работното место, како и во нашата секојдневна комуникација без присуството на преведување, образување, објаснување, аргументирање, појаснување или пак темелно и детално опишување на сопственото искуство. Ова следствено би значело дека јазикот е средство кое ги поврзува мислите со нашата практична активност.

За жал, реалноста е сосема поинаква, се повеќе сме сведоци дека говорот на младите станува се посиромашен и како во недостатокот на зборови се повеќе употребуваат гестикулации, мимики, неточно изговорени вокали или пак скратеници од други јазици (англиски) така наречениот chat јазик, чие значење може да биде разбрано само од лица кои припаѓаат на истата структура (возрасна, социјална, професионална).

Од друга страна, се појавува и злоупотребата на зборовите, па затоа и стручноста на речникот се опишува како фразеологија, со што се губи суштината на содржината. Досегашните истражувања укажуваат дека се оди и во други крајности од страна на наставникот при злоупотребата на живиот збор, со тоа што во предметите каде е потребно практична демонстрација, таа е изоставена на сметка на објаснување целосно со зборови (пр. Експеримент по физика, наместо практично да се демонстрира во кабинет, теоретски се опишува/објаснува).

Токму од посочените причини се наметнува потребата живиот збор на наставникот како извор на знаење да не се релативизира, односно треба да се прифатат одамна утврдени факти за да живиот збор го најде своето место во наставата како единствен извор само доколку тоа е така.

Независно од предметот или пак предметната област, живиот збор на наставникот треба да има за цел, улогата на наставникот да ја претстави како “медиа“ преку кој ќе му се помогне на ученикот да ги совлада потешкотиите во одредени предметни тематски целини водејќи се од едноставното кон целината, од конкретното кон апстрактното и сл.

Многу битен елемент е да се земе во предвид специфичноста на наставникот и неговиот жив збор како извор на знаење, имајќи го во предвид следново:

-наставникот сам по себе може да биде извор на знаење;

-наставникот може да претставува пренесувач на знаење;

Потребно е многу внимание за да се појасни улогата на наставникот како примарен извор на знаење и улогата на наставникот само како преносител на знаењето, бидејќи од таквите консталации произлегуваат долготрајни последици. Имено, студентите можат да имаат непроценлива корист од професорот кој во текот на предавањата ги запознава со сопствено искуство или пред нив да презентира или пак решава одредени проблемски ситуации, Од друга страна пак, студентите за краток временски период ќе го “разоткријат“ професорот кој само врши функција на трансмитер на информации, се крие за тугите зборови или импровизира.

И во двата случаеви секако е претенциозно да се бара од наставникот да се откаже од својата вистинска улога, улогата со која само го пренесува и приближува знаењето до учениците, тој или самостојно ги трансформира туките знаења имплементирајќи ги во содржината наменета за учениците или употребува други канали/начини чија функција е толку адекватно давање на знаење.

2. ПОТРЕБА ОД ИНТЕРАКЦИЈА СО УЧЕНИЦИТЕ

Наставата можеме да ја согледаме како проблем од интерперсоналниот однос помеѓу наставникот и ученикот. По природа ваквиот однос е професионално-друштвен, но не е ослободен од одредени карактеристики кои се повеќе присутни во личниот/персоналниот однос. Ваквите елементи на личното и социјално-професионалното, емоционалното и рационалното се премногу испреплетени во меѓусебниот однос и меѓусебното влијание, што резултира со потешкотии да се определи од кого најмногу зависи успешноста во наставата.

Меѓусебната испреплетеност на личното и професионалното претставува една од карактеристиките на односот наставник-ученик. Од друга страна запоставувањето на емоционалниот момент во тој однос во корист на рационалното, резултира со интелектуализација во воспитно-образовниот процес. Претераната интелектуализација на воспитно-образовниот процес, прави дисбаланс во иделите на сестраниот развој на личноста. Тргувајќи од ова современата педагогија тежнее кон тоа преовладувањето помеѓу когнитивното и емоционалното да се преточи во одредени општествени и воспитно-образовни услови кои ќе овозможат успешно усвојување на мислењето и однесувањето на една личност каде че се интегрираат когницијата и афектот, идеата и емоцијата.

Битен услов за да се постигне ова е квалитетен интерперсонален однос помеѓу наставникот и ученикот во кој обата ќе делуваат како единка, целостна личност каде улогата на субјект нема целосно да падне врз наставникот, а улогата на објект врз ученикот. Современиот пристап на воспитание и образование всушност е збир од динамичен и сложен интеракциски однос помеѓу наставникот и ученикот. Имено, проучувањето на воспитно-образовниот процес како сложена и динамична интеракција и интерперсонална комуникација, поставува нови методолошки проблеми, дилеми, размислувања...

Нерамноправноста на членовите во еден однос претставува уште една од карактеристиките во односот наставник-ученик во кој задолжително мора да се воспостави соработка. Наставникот претставува зрела, формирана личност со искуство и знаење кој е назначен од страна на општеството да ги воспитува и образува младите генерации. Ученикот од друга страна е млад, незрел и со недостаток на искуство, кој преку процесот на образование и воспитание се мотивира во сопствениот раст и развој, користејќи ги попатно упатствата и насоките на наставникот за да креира сопствен модел на идно однесување во општеството.

Предизвик е како помеѓу такви нерамноправни учесници да се воспостави меѓусебност и рамноправност. Бидејќи во секој однос е потребно да постои реципротитет и интеракција видливо е уште на старт како наставникот и ученикот завземаат положба која им се налага по природен пат, а со тоа различни позиции и различни улоги во нивниот меѓусебен однос. Наставникот е во супериорна положба земајќи го во предвид неговото знаење, искуство, годините и секако раководителската улога во тој однос. Ученикот е целосно спротивност на сето тоа, се наоѓа во инфериорна положба и по улога подреден на наставникот. Од овие причини односот наставник-ученик честопати е оптеретен со нерамноправност, меѓусебна зависност и егзистенцијалност. Предноста која ја има наставникот честопати се наметнува врз ученикот поставувајќи го во положба која на него најмногу му одговара. Најлесно е наставникот да го постави ученикот во пасивна улога на објект, да му наметна улога на оној кој слуша и извршува одредени наредби, наместо да се постави во илога на субјект и да го активира во целосниот процес.

Се поставува прашањето Како понатаму?-Ученикот мора да почувтвува дека слободно може да го изрази своето мислење и дека наставникот истото ќе го почитува како и во одредени случаи употреби во наставниот процес. Улогата на наставникот за да го почувтвива сето ова е да го поттикнува да го искаже сопственото мислење, да го пофали и да ја награди неговата иницијатива, да ги употреби и развива неговите идеи и мислења, особено во конфликтни ситуации каде на ученикот треба да му се овозможи да го изнесе своето мислење, а наставникот преку своето однесување не смее кај ученикот да остави впечаток дека тој (наставникот) мора секогаш да е во право.

3. ЗАКЛУЧОК

Во последните неколку години може да се забележат значителен број на напредувања во однос на воспитно образовниот процес. Наставникот како и самите образовни политики мораа да се прилагодат кон наметнатиот променет општествен систем, сепак внимавајќи да не бидат поместени границите на

успешноста во наставата. Прашањата со кои се соочуваат и ќе се соочуваат во иднина ќе се зголемуваат и продлабочуваат барајќи значително внимание од општеството. Дали исклучително големиот акцент на технологијата во училиштата ќе претставува нејзина злоупотреба преку незнаење во имплементирање на истата. Примената на технологијата во никој случај не смее да претставува замена за живиот збор на наставникот како и изоставување на пишаниот материјал кој се употребува во училиштата.

Индиректно овој процес сакајќи или не во голема мера ќе влијае и на интерперсоналните односи, колку помалку се употребува живиот збор на наставникот во еден образовен процес, толку повеќе ќе ја зболеми некомуникацијата помеѓу двата најбитни елементи во наставата. Алката која го придвижува овој процес, лесно може да се разлабави како преку прекумерна употреба на технологијата така и преку рушење на интеракцијата во воспитно-образовниот процес.

Потребни се стучни кадри и професионалци кои ќе се занимаваат со набљудување ваквиот процес никако да не се наруши се со цел нивото на технологијата во наставата да е присутен но, не секогаш, не во сите предмети и секако во одредена мера.

Само преку квалитетна и паметна имплементација на двата процеса, процесот на употреба на технологијата и процесот на живиот збор на наставникот, ќе резултира со добри резултати. Доколку образовниот систем повторно се остави во рацете на импровизација тогаш не само што не можеме да очекуваме видливи резултати, туку истите ќе бидат погубни за образовниот систем.

Имено, не би требало да се гледа негативно на ваквиот пристап како што не треба да се гледа негативно и при воведувањето на било каква нова реформа, но во секој случај мора да се посвети внимание на организацијата на истата и да се внесат добро издржани факти вклучувајќи лица кои се соодветни за дадената област и веќе докажани професионалци во истото поле.

Воспитно-образовните институции како во светот така и во С Македонија подложеле и ќе подложат на новини кои се позитивно или негативно прифатени, но и реализирани од спроведувачите на истите. Ставањето акцент на живиот збор на наставникот не значи враќање на традиционалниот нацил или концепт, туку напротив надополнување на новиот затоа што само на тој начин ќе се одржува процесот на интеракција помеѓу учесниците во овој процес.

Професијата наставник е една од најодговорните, но и најпочитуваните професии. Сепак, кај нас, овој постулат за најпочитувана професија, постоел во минатото. Денес се наоѓаме во еден критичен момент кога на оваа професија не се гледа од позитивен агол, и без разлика колку промени во општеството да се случуваат, а генерациите да се менуваат, улогата и функцијата на наставникот не смеат да се занемарат. Свесно, сите мора да работиме да и го подигнеме дигнитетот за повторно да стане ценета професија.

Оттука, за да се случи сето ова протребно е да го смениме нашиот фокус на гледање кон оваа професија, да ја рedefинираме нашата стратегија и да воведеме нова тактика.

Ова може да се сфати и во позитивна, но и во негативна смисла. Во позитивна, затоа што предвидува темелни, сеопфатни, структурни и системски промени, кои и тоа како му се потребни на нашиот образовен систем. И таа амбициозност навистина е за пофалба, за тоа е потребна храброст. Но, и во негативна смисла затоа што токму таа амбициозност може да претставува невозможна мисија во зацртани рокови, со постојани капацитети и расположливи ресурси, креатори кои се многу малку компетенти во областа како и во сопствениот професионален развој. Пресудното е што не постои општествена свесност за ова, бидејќи поголем дел од промените во образованието како и образоните политики се креираат надвор или без осмислување на она што се нарекува Национална стратегија, чија што улога е таа да се операционализира во конкретни концепции и планови.

Затоа мора да се запрашаме каде постојано се грешат, и тоа не само сега туку години наназад?!

Дали пресликувањето на модели од економски јаки земји со години наназад ќе ни ги даде посакуваните резултати и посакуваните промени во образованието, стремейќи се од една страна кон модерното современото училиште и задржувајќи елементи од традиционалното?!

ЛИТЕРАТУРА

- Curkovic, N., Krasic, S., & Katavic, I. (2020). Attitudes of teachers and parents of primary school students towards distance education, *Odgojno obrazovne teme*, 3 (5)
- Kuna, M. (2019). Postivanje dječje prava u ranom dejetinjstvu. Završni rad veucilishte u Zagrebu, *Uciteljski fakultet*.
- Poyatos, F. (2001) *Nonverbal communication across disciplines*, John Benjamins Publishing.
- Philips, V., & Barker, E. (2021). Systematic reviews: Structure, form and content. *Journal of Perioperative practice*, 31 (9).
- Rizova, E. (2021). *Lifelong learning*. Skopje, Faculty of Philosophy, Skopje.

- Stevanovic, M. (2003). Didaktika, Rijeka, Digital point.
- Sunaga-Jozek, D., & Franjo, K. (2021). Croatian language classes in primary education. Napredak, 162
- Диздаревик-Делчева, Ј. (2020). Дидактика на јазично подрачје, Скопје, Арс Ламина-публикации Закон за основно образование.
- Димва, В. (2011). Методика на наставата по нижевност. Литературното дело и реципиентот, УГД Штип, Филолошки факултет
- Томевска-Илиевска, Е. (2021). Интерактивни модели за развивање на педагошките компетенции, УКИМ, Филозофски факултет, Скопје.